Διά ταῦτα

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

κρίνει καί ἀποφασίζει:

1) Ἀπορρίπτει τήν προσφυγή ὡς ἀπαράδεκτη.

2) Καταδικάζει τούς προσφεύγοντες στά δικαστικά ἔξοδα.

Mertens de Wilmars O'Keeffe Everling Χλωρός

Pescatore Mackenzie Stuart Bosco Koopmans Due

Ἐδημοσιεύθη σέ δημοσία συνεδρίαση στό Λουξεμβούργο στίς 27 Ὀκτωβρίου 1982.

Κατ' ἐντολή τοῦ γραμματέως

H. A. Rühl

Κύριος ὑπάλληλος διοικήσεως

Ὁ πρόεδρος

J. Mertens de Wilmars

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΣ FRANCESCO CAPOTORTI ΠΟΥ ΑΝΕΠΤΥΧΘΗΣΑΝ ΣΤΙΣ 5 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1982 [1]

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Ἂς μοῦ ἐπιτραπεῖ, κατ' ἀρχάς, νά ἐκθέσω περιληπτικῶς τά πραγματικά περιστατικά τῆς ὑποθέσεως. Μέ δύο ἀποφάσεις τῆς 30ῆς Ἰουλίου 1980 — οἱ ὁποῖες, μετά σύντομη ἀναστολή, ἐπεκυρώθησαν στίς 28 Ἰουλίου 1981 — ὁ ὑπουργός δικαιοσύνης τοῦ Μεγάλου Δουκάτου τοῦ Λουξεμβούργου ἀρνήθηκε νά χορηγήσει στήν Μ. ἡ ὁποία εἶχε τότε τήν πορτογαλική ἰθαγένεια, ἄδεια εἰσόδου καί παραμονῆς στό Μεγάλο Δουκάτο καί τῆς ἀπέσυρε τό δελτίο ταυ-

1 — Μετάφραση ἀπό τά ἰταλικά.

τότητος ἀλλοδαποῦ. Ἡ Μ. ὑπεχρεώθη νά ἐγκαταλείψει τό Λουξεμβοῦργο· τόν Ὀκτώβριο, ὅμως, τοῦ 1981 ἐπέστρεψε γιά νά τελέσει γάμο μέ ἕναν ὑπάλληλο τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου, κάτοικο Λουξεμβούργου, τόν D., βελγικῆς ἰθαγενείας. Εὐθύς μετά τόν γάμο ἡ D. (τό γένος Μ.) ἐπέλεξε τήν ἰθαγένεια τοῦ συζύγου της. Μετά τήν σχετική ἐνημέρωσή τους οἱ λουξεμβουργιανές ἀρχές, μέ ἀπόφαση τῆς 3ης Δεκεμβρίου 1981, ἡ ὁποία ἐπεκυρώθη στίς 10 Δεκεμβρίου 1981, ἠρνήθησαν καί πάλι νά χορηγήσουν ἄδεια παραμονῆς στήν D. καί ἀπέρριψαν τό αἴτημα τοῦ δικηγόρου της νά ἀνασταλεῖ, τουλάχιστον, ἡ ἄρνηση χορηγήσεως ἀδείας εἰσόδου καί παραμονῆς καί ἡ ἀνάκληση τοῦ δελτίου ταυτότητος ἀλλοδαποῦ.

Στίς 4 Ἰανουαρίου 1982, ὁ D. καί ἡ σύζυγός του ἤσκησαν, ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου, προσφυγή κατά τοῦ Μεγάλου Δουκάτου τοῦ Λουξεμβούργου, ἰσχυριζόμενοι ὅτι τά ἐναντίον τῆς D. μέτρα ἀντιβαίνουν πρός τό ἄρθρο 12, στοιχεῖο 6, τοῦ πρωτοκόλλου περί προνομίων καί ἀσυλιῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων (τό ὁποῖο συνήφθη μεταξύ τῶν κρατῶν μελῶν σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 28 τῆς συνθήκης τῶν Βρυξελλῶν, τῆς 8ης Ἀπριλίου 1965 περί συγχωνεύσεως τῶν κοινοτικῶν ὀργάνων). Ἀναφέρω ὅτι, σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 12, στοιχεῖο 6 οἱ ὑπάλληλοι καί τό λοιπό προσωπικό τῶν Κοινοτήτων, ὅπως καί οἱ σύζυγοί τους καί τά συντηρούμενα ἀπό αὐτούς μέλη τῆ οἰκογενείας τους, δέν ὑπόκεινται στούς περιορισμούς διακινήσεως καί στίς διατυπώσεις ἐγγραφῆς στά μητρῶα ἀλλοδαπῶν, στήν ἐπικράτεια κάθε κράτους μέλους.

Τό καθ' οὗ κράτος ἀντέταξε ὅτι ἡ προσφυγή εἶναι ἀπαράδεκτη λόγω ἀναρμοδιότητος τοῦ Δικαστηρίου. Τό ἐπιχείρημα αὐτό στηρίζεται στό γεγονός ὅτι τό σήμερα ἰσχύον πρωτόκολλο περί προνομίων καί ἀσυλιῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων, ἐν ἀντιθέσει πρός τό προϊσχύσαν πρωτόκολλο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος Ἀνθρακος καί Χάλυβος, δέν παρέχει τό δικαίωμα στά ἄτομα νά ἀσκοῦν ἀπ' εὐθείας προσφυγές ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου ἐπί διαφορῶν πού ἀφοροῦν τήν ἑρμηνεία ἤ τήν ἐφαρμογή του.

Τό Δικαστήριο ἀπεφάσισε νά κρίνει ἐπί τοῦ παραδεκτοῦ, χωριστά ἀπό τήν ἐπί τῆς οὐσίας ἐξέταση. Ἔτσι, ἡ προφορική διαδικασία (στίς 14 Σεπτεμβρίου 1982) περιωρίσθη στό ζήτημα αὐτό, στό ὁποῖο ἀναφέρονται ἐπίσης ἀποκλειστικῶς οἱ προτάσεις μου αὐτές.

2. Στήν συνθήκη περί ἱδρύσεως τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος Ἀνθρακος καί Χάλυβος προσετέθη πρωτόκολλο περί προνομίων καί ἀσυλιῶν τῆς Κοινότητος τό ἄρθρο 16 τοῦ ὁποίου προέβλεπε τά ἑξῆς: «ὅλες οἱ ἀμφισβητήσεις πού ἀφοροῦν τήν ἑρμηνεία ἤ τήν ἐφαρμογή τοῦ παρόντος πρωτοκόλλου φέρονται ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου». Ἡ ἐμφανῶς εὐρεία διατύπωση τῆς διατάξεως αὐτῆς ἐπέτρεψε στό Δικαστήριο νά ἀποφανθεῖ, στήν ἀπόφασή του τῆς 16ης Δεκεμβρίου 1960 ἐπί τῆς ὑποθέσεως 6/60 (Humblet κατά βελγικοῦ κράτους, Racc. 1960, σ. 1093) ὅτι ἕνας ἰδιώτης δύναται, γιά νά προστατεύσει δικαίωμά του πού ἀπορρέει ἀπό τό πρωτόκολλο, νά ἀσκήσει ἐξ ἰδίου ὀνόματος ἀπ' εὐθείας προσφυγή ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου, ἀνεξάρτητα ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ συνθήκη ΕΚΑΧ δέν περιέχει διάταξη πού νά παρέχει στούς ἰδιῶτες τό δικαίωμα ἀμέσου προσφυγῆς ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου, σέ περίπτωση προσβολῆς τῆς συνθήκης ἀπό ἕνα κράτος μέλος (βλ. τό σημεῖο τῆς ἀποφάσεως πού ἀναφέρεται στό παραδεκτό τῆς προσφυγῆς (προαναφερθεῖσα Racc. σ. 1114 ἐπ.).

Στίς κατόπιν συναφθεῖσες συνθῆκες περί ἱδρύσεως τῆς ΕΟΚ καί τῆς ΕΚΑΕ προσετέθησαν δύο (πανομοιότυπα) πρωτόκολλα περί προνομίων καί ἀσυλιῶν. Μέ αὐτά συνεπληρώθη καί ἐτροποποιήθη τό κείμενο τοῦ πρωτοκόλλου ΕΚΑΧ· δέν περιέχουν ὅμως καμμία διάταξη πού νά ἀντιστοιχεῖ στό περιεχόμενο τοῦ προαναφερθέντος

ἄρθρου 16 καί γενικῶς νά ρυθμίζει τήν ἐπίλυση τῶν διαφορῶν. Τό ἔτος 1965, ἡ συνθήκη περί ἱδρύσεως ἑνιαίου Συμβουλίου καί ἑνιαίας Ἐπιτροπῆς κατήργησε ρητῶς τά τρία πρωτόκολλα (ἄρθρο 28, ἐδάφιο 2) καί τά ἀντικατέστησε μέ ἕνα ἑνιαῖο πρωτόκολλο. Καί τό πρωτόκολλο αὐτό, ἐπίσης, τό ὁποῖο ἐξ ἄλλου ἐπαναλαμβάνει σχεδόν πλήρως τά πρωτόκολλα ΕΟΚ καί ΕΚΑΕ, δέν περιέχει διάταξη πού νά ἀντιστοιχεῖ στό περιεχόμενο τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ πρωτοκόλλου ΕΚΑΧ ἤ πού νά ρυθμίζει εἰδικῶς τήν δικαιοδοσία τοῦ Δικαστηρίου ἐπί διαφορῶν πού ἀφοροῦν τήν ἑρμηνεία ἤ ἐφαρμογή τοῦ πρωτοκόλλου. Τό γεγονός αὐτό δείχνει κατά τήν γνώμη μου ὅτι, κατά τήν ὑπογραφή τῶν συνθηκῶν ΕΟΚ καί ΕΚΑΕ, τά κράτη μέλη θέλησαν νά ἀποκλείσουν τό ἐνδεχόμενο νά τροποποιήσουν, οἱ διατάξεις τοῦ πρωτοκόλλου περί προνομιῶν καί ἀσυλιῶν, τήν ἔκταση τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Δικαστηρίου, ὅπως αὐτή καθορίζεται στίς ἐν λόγω συνθῆκες (ἄρθρα 169 καί 186 τῆς συνθήκης ΕΟΚ καί ἄρθρα 141 ἕως 158 τῆς συνθήκης ΕΚΑΕ). Δύναται, ἀκόμη, βασίμως νά ὑποστηριχθεῖ ὅτι τά συμβαλλόμενα μέρη, κατά τήν σύναψη τῆς συνθήκης τῶν Βρυξελλῶν τοῦ 1965, εἶχαν τήν βούληση, μέ τό ἑνιαῖο πρωτόκολλο περί προνομίων καί ἀσυλιῶν, νά μήν ἐπιφέρουν καμμία τροποποίηση ἤ προσθήκη στήν δικαιοδοσία τοῦ Δικαστηρίου, ὅπως αὐτή καθορίζεται στίς σχετικές διατάξεις τῶν τριῶν ἱδρυτικῶν τῶν Κοινοτήτων συνθηκῶν.

3. Οἱ προσφεύγοντες, οἱ ὁποῖοι ἀποδέχονται ὅτι δέν ὑφίσταται διάταξη ἀντίστοιχη τοῦ καταργηθέντος ἄρθρου 16 τοῦ πρωτοκόλλου ΕΚΑΧ, ἰσχυρίζονται, ὡστόσο, ὅτι ἡ δυνατότης ἀπ' εὐθείας προσφυγῆς τῶν ἰδιωτῶν σέ περίπτωση προσβολῆς τοῦ ἰσχύοντος ἑνιαίου πρωτοκόλλου περί προνομίων καί ἀσυλιῶν ἀπό ἕνα κράτος μέλος, δύναται νά συναχθεῖ ἀπό τό ἄρθρο 30 τῆς συνθήκης τῶν Βρυξελλῶν τοῦ 1965 περί συγχωνεύσεως τῶν ὀργάνων τῶν Κοινοτήτων. Ἡ διάταξη αὐτή προβλέπει ὅτι: «Οἱ διατάξεις τῶν συνθηκῶν περί ἱδρύσεως τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος καί τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος Ἀτομικῆς Ἐνεργείας, οἱ σχετικές μέ τήν ἁρμοδιότητα τοῦ Δικαστηρίου καί τήν ἄσκηση τῆς ἁρμοδιότητος αὐτῆς, ἐφαρμόζονται ἐπί τῶν διατάξεων τῆς παρούσης συνθήκης καί τοῦ προσηρτημένου σ' αὐτήν πρωτοκόλλου, ἐξαιρουμένων τῶν διατάξεων ἐκείνων πού συνιστοῦν τροποποιήσεις τῶν ἄρθρων τῆς συνθήκης περί ἱδρύσεως τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος Ἄνθρακος καί Χάλυβος, ὅπου ἐξακολουθοῦν νά ἰσχύουν οἱ διατάξεις τῆς συνθήκης περί ἱδρύσεως τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος Ἄνθρακος καί Χάλυβος». Οἱ προσφεύγοντες ὑποστηρίζουν προφανῶς ὅτι, ἐφ' ὅσον οἱ διατάξεις τῆς συνθήκης ΕΟΚ περί δικαιοδοσίας τοῦ Δικαστηρίου ἐφαρμόζονται καί ἐπί τοῦ πρωτοκόλλου περί προνομίων καί ἀσυλιῶν, δύναται νά συναχθεῖ ἀπό τό ἄρθρο 164 τῆς ἐν λόγω συνθήκης ἡ ἀρχή ὅτι τό Δικαστήριο ἔχει «πλήρη δικαιοδοσία» ἐπί τῆς βάσεως δέ αὐτῆς δύναται νά στηριχθεῖ μία ἐνέργεια κατά κράτους μέλους τό ὁποῖο παρέβη τό πρωτόκολλο.

Ἡ ἄποψη αὐτή στερεῖται ἐρείσματος. Εἶναι προφανές ὅτι τό πρῶτο μέρος τοῦ ἄρθρου 30 ἐπεκτείνει ἁπλῶς στήν συνθήκη συγχωνεύσεως καί τό προσηρτημένο σ' αὐτήν πρωτόκολλο τίς διατάξεις τῶν συνθηκῶν ΕΟΚ καί ΕΚΑΕ πού διέπουν τήν δικαιοδοσία τοῦ Δικαστηρίου. Οἱ κανόνες, δηλαδή, πού ρυθμίζουν τήν δικαιοδοσία τοῦ Δικαστηρίου, ὅπως διατυπώνονται στίς διατάξεις αὐτές ἐφαρμόζονται, ἐπίσης — ἐξ ὁλοκλήρου καί χωρίς τροποποιήσεις — ἐπί τῶν διαφορῶν πού ἀφοροῦν τήν ἑρμηνεία καί τήν ἐφαρμογή τῆς συνθήκης τῶν Βρυξελλῶν τοῦ 1965 καί τοῦ πρωτοκόλλου περί προνομίων καί ἀσυλιῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων. Οἱ διατάξεις αὐτές ὅμως δέν προβλέπουν ὅτι ἕνας ἰδιώτης δύναται νά

προσφύγει ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου κατά κράτους μέλους λόγω παραβάσεως μιᾶς κοινοτικῆς διατάξεως. Γιά τόν λόγο αὐτό οἱ προσφεύγοντες ὑπεχρεώθησαν — ἰδίως κατά τήν προφορική διαδικασία — νά στηριχθοῦν στό ἄρθρο 164 τῆς συνθήκης ΕΟΚ καί νά ἐπιχειρήσουν νά συναγάγουν ἐξ αὐτοῦ τήν ὕπαρξη τῆς ἀρχῆς ὅτι τό Δικαστήριο ἔχει πλήρη δικαιοδοσία. Ἡ προσπάθειά τους αὐτή εἶναι, ὡστόσο, μάταιη. Εἶναι γενικῶς ἀποδεκτό ὅτι τό ἄρθρο 164 ἀναφέρεται στή λειτουργία πού ἔχει ἀνατεθεῖ στό Δικαστήριο — πού εἶναι νά ἐξασφαλίσει τήν τήρηση τοῦ δικαίου κατά τήν ἑρμηνεία καί τήν ἐφαρμογή τῆς συνθήκης — ἐνῶ οἱ ἁρμοδιότητές του ρυθμίζονται ἀπό τά ἄρθρα 169 καί ἑπ., δέν χωρεῖ δέ ἀμφιβολία ὅτι τό Δικαστήριο ἀσκεῖ τήν λειτουργία του μέσα στά ὅρια τῶν κανόνων πού διέπουν τήν δικαιοδοσία του.

Εἶναι σκόπιμο στό σημεῖο αὐτό νά διευκρινισθεῖ ἡ σημασία τῆς ἐξαιρέσεως πού θεσπίζει τό δεύτερο μέρος τοῦ ἄρθρου 30 τῆς συνθήκης συγχωνεύσεως. Ἡ ἐξαίρεση αὐτή ἀφορᾶ τίς διατάξεις τῆς προαναφερθείσης συνθήκης τῶν Βρυξελλῶν καί τοῦ προσηρτημένου σ' αὐτήν πρωτοκόλλου πού «συνιστοῦν τροποποιήσεις» τῶν ἄρθρων τῆς συνθήκης ΕΚΑΧ· οἱ περί δικαιοδοσίας κανόνες τῆς συνθήκης ΕΚΑΧ παραμένουν ἐν ἰσχύι. Γιά νά κατανοηθεῖ ἡ ἐξαίρεση αὐτή πρέπει νά ἀναφερθεῖ ὅτι *μεταξύ ἄλλων* ἡ συνθήκη συγχωνεύσεως συνεπλήρωσε καί ἀντικατέστησε ὁρισμένες διατάξεις τῆς συνθήκης ΕΚΑΧ (καί τοῦ προσηρτημένου σ' αὐτήν Ὀργανισμοῦ τοῦ Δικαστηρίου): ἐπί παραδείγματι τά ἄρθρα 8, παράγραφοι 2 καί 3, 21, 26 καί 27. Οἱ διατάξεις αὐτές ἔχουν τήν μορφή τροποποιήσεων τῆς συνθήκης ΕΚΑΧ καί ἑπομένως ἔχουν ἐνσωματωθεῖ στό κείμενο τῆς ἐν λόγω συνθήκης. Ἑπομένως, σέ περίπτωση διαφορῶν πού ἀναφέρονται στήν ἑρμηνεία καί ἐφαρμογή τῶν διατάξεων αὐτῶν τῆς συνθήκης συγχωνεύσεως, τό ζήτημα τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Δικαστηρίου πρέπει νά ἐπιλύεται σύμφωνα μέ τίς περί δικαιοδοσίας διατάξεις τῆς συνθήκης ΕΚΑΧ.

Τίποτε ἀπό τά ἀνωτέρω δέν δύναται νά ἐπηρεάσει τήν ἐπίλυση τοῦ προβλήματος πού μᾶς ἀπασχολεῖ στήν προκειμένη περίπτωση. Πράγματι, ἡ κατάργηση τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ πρωτοκόλλου περί προνομίων καί ἀσυλιῶν τῆς ΕΚΑΧ δέν στηρίζεται σέ ρητή διάταξη τοῦ νέου ἐνιαίου πρωτοκόλλου καί δέν ἐπιφέρει τροποποίηση στήν συνθήκη ΕΚΑΧ: ἡ τελευταία προβλέπει ἁπλῶς, στό ἄρθρο 76, ὅτι οἱ Εὐρωπαϊκές Κοινότητες ἀπολαύουν τῶν ἀναγκαίων προνομίων καί ἀσυλιῶν «ὑπό τούς ὅρους πού καθορίζονται στό πρωτόκολλο» τό ὁποῖο προσαρτᾶται στήν παρούσα συνθήκη, τό δέ ἄρθρο 28 τῆς συνθήκης συγχωνεύσεως καταργεῖ τόσο τό ἄρθρο 76, ὅσο καί τό προσηρτημένο στήν συνθήκη ΕΚΑΧ πρωτόκολλο. Ἡ κατάργηση τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ πρωτοκόλλου ΕΚΑΧ εἶναι συνέπεια τῆς θέσεως σέ ἰσχύ τοῦ νέου ἐνιαίου πρωτοκόλλου, τό περιεχόμενο ὅμως τοῦ νέου αὐτοῦ πρωτοκόλλου δέν ἐνσωματώνεται, ὅπως ὀρθῶς ἐπεσήμανε στίς παρατηρήσεις της ἡ Ἐπιτροπή, στήν συνθήκη ΕΚΑΧ.

Ὅπως, ἐξ ἄλλου, ἀνέφερα, γιά τούς τομεῖς πού ἰσχύει ἡ ἐξαίρεση πού θεσπίζει τό δεύτερο μέρος τοῦ ἄρθρου 30 τῆς συνθήκης συγχωνεύσεως, ἐφαρμόζονται οἱ περί δικαιοδοσίας κανόνες της συνθήκης ΕΚΑΧ. Μεταξύ τῶν τομέων αὐτῶν, ὁπωσδήποτε δέν δύναται νά περιληφθεῖ τό ἄρθρο 16 τοῦ πρωτοκόλλου ΕΚΑΧ περί προνομίων καί ἀσυλιῶν τό ὁποῖο ἀποτελεῖ μέρος ἑνός νομικοῦ κειμένου πού ἔχει καταργηθεῖ μέ τήν συνθήκη συγχωνεύσεως (ἐπί τοῦ σημείου αὐτοῦ συμφωνῶ μέ τήν γνώμη τοῦ γενικοῦ εἰσαγγελέως Gand ὅπως τήν διετύπωσε στίς προτάσεις του τῆς 29ης Ἰανουαρίου 1969 ἐπί τῆς ὑποθέσεως 23/68, Klomp, Racc. 1969, σ. 53). Πρέπει ἀκόμα νά διαπιστωθεῖ ὅτι στήν συνθήκη ΕΚΑΧ δέν ὑπάρχει καμμία διάταξη πού νά παρέχει τό δικαίωμα σέ ἕνα ἰδιώτη νά ἀσκήσει προσφυγή κατά κράτους μέλους σέ περίπτωση πού θεωρεῖ ὅτι ἐθίγη ἀπό μία παράβαση τῆς συνθήκης. Στήν πράξη τό ἀποτέλεσμα δέν διαφέρει ἀπό ἐκεῖνο στό ὁποῖο θά

κατέληγε ἡ ἐφαρμογή τῶν περί δικαιοδοσίας διατάξεων τῶν συνθηκῶν ΕΟΚ καί ΕΚΑΕ, σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τήν ἀναρμοδιότητα τοῦ Δικαστηρίου νά κρίνει ἐπί διαφορῶν τοῦ εἴδους πού περιεγράφη ἀνωτέρω μεταξύ ἰδιωτῶν καί κρατῶν μελῶν.

4. Ὁ προσφεύγων ἀναφέρει ἐπίσης τήν ἀπόφαση τοῦ Δικαστηρίου τῆς 25ης Φεβρουαρίου 1969 ἐπί τῆς ὑποθέσεως 23/68 (Klomp, Racc. 1969, σ. 43) καί παραθέτει τό ἀκόλουθο ἀπόσπασμα τῆς ἀποφάσεως: «σύμφωνα μέ μία ἀρχή, κοινή στά νομικά συστήματα τῶν κρατῶν μελῶν, οἱ πηγές τῆς ὁποίας ἀνατρέχουν στό Ρωμαϊκό δίκαιο, σέ περίπτωση τροποποιήσεως νόμου πρέπει νά διασφαλισθεῖ, ἐκτός ἄν ὁ νομοθέτης ἐξέφρασε ρητῶς ἀντίθετη βούληση, ἡ συνέχεια τοῦ νομικοῦ συστήματος» (σκέψεις 12-14 τῆς ἀποφάσεως). Ἀπό τήν ἀρχή αὐτή τῆς συνεχείας, οἱ προσφεύγοντες ἐπιθυμοῦν νά συναγάγουν ὅτι διετηρήθη τό δικαίωμα τῶν ἰδιωτῶν νά προσφεύγουν ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου σέ περίπτωση παραβάσεως τοῦ πρωτοκόλλου περί προνομίων καί ἀσυλιῶν· ὑποστηρίζουν ὅτι: «ὁ νομοθέτης δέν ἐξέφρασε ρητῶς τήν βούλησή του κατά τῆς διατηρήσεως τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Δικαστηρίου νά κρίνει ἐπί τῆς ἑρμηνείας τοῦ πρωτοκόλλου· ἀπό τό ἄρθρο 30 τῆς συνθήκης συγχωνεύσεως συνάγεται μᾶλλον τό ἀντίθετο συμπέρασμα» (παρατηρήσεις τῆς 18ης Μαρτίου 1982, σ. 7). Τό ἐπιχείρημα ὅμως αὐτό δέν δύναται νά γίνει δεκτό.

Κανείς δέν ἀμφισβητεῖ ὅτι τό Δικαστήριο εἶναι ἁρμόδιο νά ἑρμηνεύει τό πρωτόκολλο περί προνομίων καί ἀσυλιῶν. Τό πρόβλημα πού πρέπει νά ἐπιλυθεῖ ἀφορᾶ τά ὅρια τῆς ἁρμοδιότητος αὐτῆς. Ὅπως ὀρθῶς παρετήρησε ἡ Ἐπιτροπή δύναται νά γίνει λόγος γιά τρεῖς δυνατότητες προσφυγῆς: πρῶτα, αὐτή πού ρυθμίζουν τά ἄρθρα 169, 177 καί 179 τῆς συνθήκης ΕΟΚ καί ἀφορᾶ τήν περίπτωση προσφυγῆς τῆς Ἐπιτροπῆς κατά κράτους μέλους λόγω παραβάσεως τοῦ πρωτοκόλλου, ἡ περίπτωση αἰτήσεως ἐθνικοῦ δικαστηρίου πρός τό Δικαστήριο γιά ἔκδοση προδικαστικῆς ἀποφάσεως ὡς πρός τήν ἑρμηνεία καί ἡ περίπτωση διαφορᾶς μεταξύ ὑπαλλήλου καί τῆς διοικήσεως, στήν περίπτωση πού ὁ ὑπάλληλος, ὅπως ὁ D. στήν παρούσα περίπτωση, καταλογίζει στήν διοίκηση ὅτι δέν ἐξεπλήρωσε δεόντως τήν ὑποχρέωση παροχῆς συνδρομῆς πού ὑπέχει, διότι παρεβιάσθη ἕνα προνόμιο ἤ ἀσυλία πού ἀπορρέει ἀπό τό πρωτόκολλο.

Σαφῶς λοιπόν ἀμφισβητεῖται, ὅτι τά κράτη μέλη θέλησαν νά διατηρήσουν τήν δυνατότητα προσφυγῆς πού κατ' ἐξαίρεση παρεῖχε στούς ἰδιῶτες τό ἄρθρο 16 τοῦ παλαιοῦ πρωτοκόλλου ΕΚΑΧ. Ὅπως ἤδη παρετήρησα σχετικά μέ τό ζήτημα αὐτό ἡ ἔλλειψη ἀντιστοίχου κανόνα στό πρωτόκολλο ΕΟΚ καί ΕΚΑΕ, καθώς καί ἡ ἀπουσία παρομοίας διατάξεως στό ἐνιαῖο πρωτόκολλο περί προνομίων καί ἀσυλιῶν δείχνουν σαφῶς ὅτι τά κράτη μέλη θέλησαν νά καταργήσουν τήν δυνατότητα αὐτή προσφυγῆς, γεγονός πού ἐξηγεῖται ἴσως ἀπό τίς δυνατότητες πού παρέχουν τά ἄρθρα 169, 177 καί 179 τῆς συνθήκης ΕΟΚ καί τίς ὁποῖες ἀνέπτυξα ἀνωτέρω.

Σέ ὅ,τι τέλος ἀφορᾶ τήν ἀρχή τῆς συνεχείας πού διετυπώθη στήν ἀπόφαση ἐπί τῆς ὑποθέσεως Klomp, δέν πρέπει νά ἀγνοηθοῦν οἱ περιστάσεις τῆς ὑποθέσεως ἐκείνης. Εἶχε τότε ζητηθεῖ ἀπό τό Δικαστήριο νά ἀπαντήσει ἐπί προδικαστικοῦ ἐρωτήματος ἑνός ἐθνικοῦ δικαστηρίου ὡς πρός τήν ἑρμηνεία μιᾶς διατάξεως τοῦ κατά τόν χρόνο τῶν περιστατικῶν ἰσχύοντος πρωτοκόλλου περί προνομίων καί ἀσυλιῶν τῆς συνθήκης ΕΚΑΧ. Κατά τόν χρόνο ὅμως ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως τό πρωτόκολλο εἶχε μόλις καταργηθεῖ καί δέν ἦταν πλέον δυνατόν νά χρησιμοποιηθεῖ τό ἄρθρο 16 ὡς

ἔρεισμα τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Δικαστηρίου νά ἐκδίδει προδικαστικές ἀποφάσεις περί ἑρμηνείας (δυνατότης πού, ὡς γνωστόν, δέν προβλέπεται στήν συνθήκη ΕΚΑΧ). Εἶχε τονισθεῖ στήν ἀπόφαση *Klomp* ὅτι τόσο ἡ διαδικασία τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ πρωτοκόλλου ΕΚΑΧ, ὅσο καί ἡ διαδικασία ἐκδόσεως προδικαστικῆς ἀποφάσεως πού προβλέπουν οἱ συνθῆκες ΕΟΚ καί ΕΚΑΕ καί ἡ ὁποία ἐφαρμόζεται καί ἐπί τοῦ νέου πρωτοκόλλου, δυνάμει τοῦ ἄρθρου 30 τῆς συνθήκης συγχωνεύσεως, ἐπιδιώκουν τόν ἴδιο σκοπό («νά ἐξασφαλίσουν ὁμοιόμορφη ἑρμηνεία καί ἐφαρμογή τῶν διατάξεων τοῦ πρωτοκόλλου στά ἕξι κράτη μέλη»: 6λ. προαναφερθεῖσα ἀπόφαση, σκέψη 12). Ἐπί τῆς βάσεως αὐτῆς καί ὑπό τό φῶς τῆς ἀρχῆς τῆς συνεχείας τῶν νομικῶν θεσμῶν, τό Δικαστήριο ἔκρινε ἑαυτό ἁρμόδιο. Ὑπό τίς περιστάσεις αὐτές, ἡ ἀρχή τῆς συνεχείας κατέστησε δυνατό νά ἐφαρμοσθοῦν οἱ νέοι κανόνες περί δικαιοδοσίας τοῦ Δικαστηρίου ἐπί διαφορῶν περί ἑρμηνείας καί ἐφαρμογῆς τοῦ ἐνιαίου πρωτοκόλλου καί ἐπί διαφορῶν πού ἀνέκυψαν ὑπό τό καθεστώς τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ πρωτοκόλλου ΕΚΑΧ (τό πρός ἐπίλυση ζήτημα ἦταν ζήτημα διαχρονικοῦ δικαίου). Στήν παρούσα ὅμως περίπτωση οἱ προσφεύγοντες ζητοῦν νά ἐφαρμοσθεῖ ὁ περί δικαιοδοσίας κανών τοῦ ἄρθρου 16, ὁ ὁποῖος ἀπό καιρό ἔχει καταργηθεῖ, καί ἐπί μιᾶς διαφορᾶς, ἡ ὁποία ἐμπίπτει ἐξ ὁλοκλήρου στό πεδίο ἐφαρμογῆς τῶν νέων κανόνων περί δικαιοδοσίας πού θεσπίζει τό ἄρθρο 30 τῆς συνθήκης τῶν Βρυξελλῶν τοῦ 1965. Δεδομένου ὅτι οἱ δύο καταστάσεις διαφέρουν ριζικῶς, ἡ ἀπόφαση Klomp δέν δύναται νά ἀποτελέσει νομολογιακό προηγούμενο ὑπέρ τῆς ἀπόψεως τοῦ προσφεύγοντος.

5. Κατά τήν διάρκεια τῆς παρούσης διαδικασίας ἐξητάσθη κατά πόσον οἱ προσφεύγοντες ἠδύναντο νά χρησιμοποιήσουν τά μέσα ἐννόμου προστασίας πού παρέχει τό ἐσωτερικό δίκαιο καί νά ἐπιτύχουν ἀπό τό ἁρμόδιο ἐθνικό δικαστήριο νά ζητήσει τήν ἔκδοση προδικαστικῆς ἀποφάσεως ὡς πρός τήν ἑρμηνεία τῆς σχετικῆς κοινοτικῆς διατάξεως. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Δικαστηρίου δέν δύναται βεβαίως νά ἐξαρτηθεῖ ἀπό τίς δυσκολίες πού θά εἶχαν ἐνδεχομένως νά ἀντιμετωπίσουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι. Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νά κάνω δύο σύντομες παρατηρήσεις. Κατ' ἀρχάς, δέν χωρεῖ ἀμφιβολία (ὅπως προκύπτει καί ἀπό τήν νομολογία τοῦ Δικαστηρίου) ὅτι τά κράτη μέλη ὑποχρεοῦνται νά θέτουν στήν διάθεση τῶν ἰδιωτῶν πρόσφορα ἔνδικα μέσα πρός διασφάλιση τῆς δικαστικῆς προστασίας τῶν δικαιωμάτων πού ἔλκουν ἐκ τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου (6λ. ἀπόφαση τῆς 19ης Δεκεμβρίου 1968 ἐπί τῆς ὑποθέσεως 13/68, Salgoil κατά Ministero del Commercio con l'Estero, Racc. 1968, σ. 601). Σέ περίπτωση πού κράτος μέλος δέν ἐκπληροῖ τήν ὑποχρέωσή του αὐτή, ἐναπόκειται στήν Ἐπιτροπή νά κινήσει κατά τοῦ κράτους αὐτοῦ τήν διαδικασία πού προβλέπουν γιά τόν σκοπό αὐτό οἱ διατάξεις τῶν τριῶν ἱδρυτικῶν συνθηκῶν τῶν Κοινοτήτων. Ἐξ ἄλλου, στούς ἰδιῶτες ἐναπόκειται ἡ ἐπιλογή τῶν καταλλήλων ἔνδικων μέσων, οἱ ὁποῖοι ὑπέχουν πάντως τήν ὑποχρέωση νά τηροῦν τίς προθεσμίες πού προβλέπει κάθε ἔννομη τάξη. Ἰσχύει πάντοτε τό παλαιό λατινικό ρητό «*Vigilantibus iura succurrunt*».

6. Προτείνω, κατά συνέπεια, στό Δικαστήριο νά ἀπορρίψει ὡς ἀπαράδεκτη τήν ἀπό 4ης Ἰανουαρίου 1982 προσφυγή τοῦ D. καί τῆς συζύγου του M. κατά τοῦ Μεγάλου Δουκάτου τοῦ Λουξεμβούργου. Οἱ προσφεύγοντες πρέπει νά καταδικασθοῦν στά δικαστικά ἔξοδα.